

రచయిత పరిచయం

మానవ జీవితంలోని సహజమైన అనుభవాలనూ, అనుభూతులనూ ఉదాత్త కథలుగా మలచడంలో గొప్ప పనితనం ప్రదర్శించిన కథకులు సత్యం శంకరమంచి. వీరు 03.03.1937 తేదీన గుంటూరు జిల్లా అమరావతిలో జన్మించారు. శేషమ్మ, కుటుంబరావులు ఏరి తల్లి దండ్రులు.

ఉస్కానియా విశ్వవిద్యాలయంలో న్యాయశాస్త్ర పట్టాపొందిన సత్యం శంకరమంచి అనేక మంచి రచనలు చేశారు. ‘అమరావతి కథలు’ సంపుటం ద్వారా గొప్ప కథకులుగా పేరు పొందారు. ఇతర ప్రక్రియల్లోనూ ఏరి రచనా సామర్థ్యాన్ని ప్రకటించుకున్నారు. రేపటి దారి, సీత స్వగతాలు, ఆభరి ప్రేమలేఖ, ఎడారిలో కలువచ్చాలు, కార్తీక దీపాలు, ‘హర హర మహాదేవ’ అనేవి శంకరమంచి ఇతర రచనలు. ఇవికాక, ఇంతే సంగతులు, తథ్యము సుమతీ, ఎందరో మహానుభావులు అనే శీర్షికలతో కొన్ని పత్రికా రచనలను కూడా అందించారు. పేక్ జాన్సన్ కాస్ట్, శారదానాథ్, సాయిరాం అనేవి శంకరమంచి కలం పేర్లు. ఉదాత్త రచయితగా విశేష ప్రాచుర్యం పొందిన శంకరమంచి 1987లో కన్న మూర్ఖారు.

శంకరమంచి రచనల్లో ‘అమరావతి కథలు’కు ప్రత్యేకగుర్తింపు ఉంది. రాష్ట్ర సాహిత్య అకాడమీ వారు 1979 లో ఈ కథా సంకలనానికి అవార్డును ప్రదానం చేశారు. ప్రఖ్యాత భారతీయ చలనచిత్ర దర్శకులు శ్యామ్ చెనగళ్ అమరావతి కథలను దూరదర్శన్లో ధారావాహికంగా ప్రదర్శించడం కోసం చిత్రీకరించారు. ప్రస్తుత పార్యుభాగం ‘అంపకం’ కథ కూడా ‘అమరావతి కథలు’ సంకలనం లోనిదే.

‘అంపకం’ కథ తండ్రి కూతుక్క అనుబంధాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది. కన్నకూతురిని ఎంత అల్లారు ముడ్చగా పెంచుకున్నా; పెళ్ళిడు వచ్చాక పరాయివాడికిచ్చి పెళ్ళిచేయాలి. అత్తగారింటికి కాపురానికి పంపాలి. ఆ సందర్భంలో వధువు తల్లిదండ్రుల అంతరంగం ఎంత ఉద్యోగానికి గురౌతుందో ఆవిష్కరించిన కథ ఇది. సహజమైన ఈ అనుబంధాలను విద్యార్థుల అనుభవంలోకి తీసుకొని రావడం; వారికి తల్లిదండ్రులపై ఉన్న ప్రేమను మరింత గట్టి పరచడం ఈ పార్యుభాగం ఉద్దేశం.

శివయ్య తన ఒక్కగానొక్క కూతురు, సీతని అత్తవారింటికి పంపుతున్నాడు. పొద్దుట్టుంచి ఇల్లంతూ మహా సందడిగా ఉంది. శివయ్య కాలుగాలిన పిల్లిలా బజారుకీ, ఇంటికి ఒకే పరుగు.

‘అరటిపళ్ళు గెల వచ్చిందా?’

‘అరిసెలు మూట కట్టారా?’

‘సున్ని ఉండల డబ్బా ఎక్కుడు?’ అంటూ ఇల్లంతా కదం తొక్కుతున్నాడు. శివయ్య భార్య పార్వతమ్మకి ఊపిరి సలపటంలేదు. ఎందరమ్మలక్కలు సాయం చేసినా వూరికే ప్రారానా పడిపోతూ గదులన్నీ చుట్టుముట్టి వస్తోంది.

సీతకి పట్టుచీర కట్టారు. పొదాల నిండా పసుపురాసి, పారాణి పెట్టి, నుదుట పెద్ద బొట్టు పెట్టి, బుగ్గన చాదుచుక్క అద్దారు. తోటి ఈడువాళ్ళు ఆటలు పట్టిస్తుంచే గదిలో పీటమీంచి లేచి ఇవతలకు రాలేదు. అంతా వెళ్ళిపోయినా తలవంచుకు పీటమీదే కూర్చుంది. పొదాలకున్న పసుపు, పట్టుచీర వూసుకుంటుంటే ఆలోచించుకుంటోంది.

“నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. అమ్మని, నాన్నని విడిచి వెళ్ళిపోతున్నానా? ...” శివయ్య దొడ్డో వేపచెట్టుకాసుకుని బెంబేలయిపోతున్నాడు. “తన తల్లి వెళ్ళిపోతోంది. తన యింటి దీపం వెళ్ళిపోతోంది... తన చిట్టితల్లి, తనని రోజు పలకరించకపోతే తనకి ఎట్లా గదుస్తుంది?”

పదహారేళ్ళ క్రితం పురిటింట్లో చంటిపాప కెవ్వమంటే మహాలక్ష్మి పుట్టిందన్నారు. ఆ క్షణం నుంచి శివయ్యకి, పొపకి ప్రాణం లంకె. పార్వతమ్మ పాలిచ్చి ఉయ్యాల్లో పడుకోబెట్టటమే తప్ప, సీత ఎప్పుడూ తండ్రి చేతుల్లోనే ఉండేది. తండ్రి చేతుల మీదే పెరిగింది. నాలుగేళ్ళు వచ్చాక బళ్ళో వేస్తుంటే వూరు వూరంతటినీ పిలిచాడు శివయ్య. పిల్లలందరికీ పలకా, బలపాలు, మితాయి పంచి పెట్టించాడు. బడినుంచి రావటం ఓ నిమిషం ఆలస్యమైతే పరుగు పరుగున ఎదురువెళ్ళి భుజం మీద ఎక్కుంచుకుని తీసుకొచ్చేవాడు. వస్తూ వస్తూ సీత బళ్ళో కబుర్లన్నీ చెప్పుంటే శివయ్య ఆనందంగా ఊకొట్టేవాడు.

భోజనం ఎప్పుడూ ఇద్దరూ కలిసి చేయవలసిందే. కూతురికి ఏ కూర నచ్చిందో కనుక్కుని తనూ ఆ కూరే కలుపుకునేవాడు. అన్నాలయాక సన్నజాజి పందిరికింద శివయ్య పడుకుంటే సీత వెళ్ళి తండ్రి పక్కలో దూరేది. తండ్రి వొళ్ళో ముడుచుకు పడుకునేది. తండ్రిని కథలు చెప్పుమని వేధించేది. శివయ్య తనకి తోచిన కథ చెప్పుంటే అంతలోనే నిద్రపోయేది. రెండు చేతులా తన్ని కావలించుకుని నిశ్చింతగా నిద్రపోయే కూతుర్లు చూస్తూ, పైనించి రాలుతున్న సన్నజాజి పూలనిచూస్తూ కళ్ళనీళ్ళయిపోయేవాడు శివయ్య.

మరి రేపట్టించి తనెపరికి కథ చెప్పోదు?

సన్నజూడి పూలు ఎవరిమీద రాల్శయి?

తెల్లవారి నిద్ర లేస్తూనే అమ్మా అని కూతుర్చి పిలిచేవాడు. తన తల్లి ముఖం చూసుకుని ఆఘైన లోకం ముఖం చూసేవాడు. స్నానం చేసి దేవుడికి పూజ చేసుకుని కూతురికి ముందు హరతి కళ్ళకద్ది ఆఘైన తను అధ్యకునేవాడు.

తనిప్పుడు పొట్టున్నే లేపగానే ఎవర్చి పిలవాలి?

తన పూజకి పూలు, కర్మారం ఎవరందిస్తారు?

సీత పెద్దదయి సంబంధం కుదిరి పెళ్ళి ముహూర్తం నిశ్చయమైనప్పుడు. తన బతుకులో జరిగే ఒక శభకార్యం ఘనంగా జరుగుతున్నప్పుడు, అల్లుడికి కాళ్ళకదిగి కన్యాదాసం చేస్తుంటే తన బతుకంతా ధారపోస్తున్నట్లు నిపించింది శివయ్యకి.

వరండాలో ఎవరో అరుస్తున్నారు. బళ్ళు వచ్చాయి ఇంకా ఆలస్యం ఏవిటని, శివయ్య లేచి ఇంట్లోకి వచ్చాడు. బళ్ళల్లో సామాన్లు సర్దుతున్నారు. తన ఇంటినెవరో దోచుకుపోతున్నట్టుంది శివయ్యకు. ఒకొక్కరే బళ్ళు ఎక్కుతున్నారు. శివయ్య ఏర్పాట్లు ఏవీ చూడ్డం లేదు. గదులన్నీ పిచ్చిగా తిరుగుతున్నాడు. ఒక మూలగా పొర్పుతమ్మ కళ్ళాత్తకుంటోంది. ఆవిడకి తిరిగే టపిక కూడా లేదు.

ప్రయాణమైన సీత అందరికంటే ఆఖరున వచ్చింది. పట్టుచీర! నగలు! మెళ్ళో గంధం. కాళ్ళకు పసుపు. నడుముకు వడ్డాణం. తండ్రి పాదాలకు వంగి నమస్కరించింది. పాదాలు పట్టుకు వదల్లేదు.

శివయ్య కూలబడి పోయాడు. సీత కళ్ళల్లోకి చూశాడు. “నా గుండె... నా ప్రాణం... నా నెత్తురు... నా శివయ్య కూలబడి పోయాడు. సీత కళ్ళల్లోకి చూశాడు. “నా గుండె... నా ప్రాణం... నా నెత్తురు... నా శివయ్య కళ్ళు నువ్వేనమ్మా... వెళ్ళిపోతున్నావా తల్లి...” నోటమాట రావటంలేదు. కన్నీటి పొరల్లో సీత కన్నించటం లేదు.

“ఏవిటట్లూ ఇదయిపోతావు! లోకంలో నువ్వే కూతుర్చి కన్నావా... ఇది సహజం. లే లే....” అంటూ ఎవరో లేవదీశారు.

ఇద్దరూ విడిపోయారు...

శివయ్య కళ్ళు తుడుచుకుని, లేని దర్శం తెచ్చుకొని, ఉత్తరీయం భుజాల కిరుప్రక్కలా వేసుకుని బళ్ళు వెనక నడవసాగాడు. మధ్యలో జ్యాలమ్మ గుడిదగ్గర అపించి, కూతుర్చి తీసికెళ్ళి తల్లికి మొక్కించి “తల్లి! నాకు కూతుర్చిచ్చి ఇలా అన్యాయం చేస్తావా...” అన్నాడు.

పూరు దాటింది. ఆగిపోమన్నా వినకుండా శివయ్య బళ్ళ వెనకాలే వస్తున్నాడు. ఒకచోట బండి ఆపించి, అల్లుణ్ణి దింపి, పక్కకు తీసుకెళ్ళి, రెండు చేతులూ పట్టుకుని అన్నాడు. “ఆయ్య! నా తల్లిని పుప్పుల్లో పెట్టి పెంచాను. నాగుండెలో పెట్టుకుని సాక్కున్నాను. పిల్లది తెలియక ఎప్పుడన్నా తప్పు చేస్తుంది. అప్పుడు నీకు కోపమొస్తుంది... తప్పు లేదు... తిట్టాలనిపిస్తుంది... సహజమే... ఒక్కసారి కొట్టాలనిపిస్తుంది... ఫర్మాలేదు... అల్లాటప్పుడు... బాబ్బాబు... నాకు ఒక కార్డుముక్క రాయి... కాకితో కబురంపు. వాలిపోతాను నీ కోపం తీరేదాకా నన్ను తిట్టు... నీ కని పోయేదాకా నన్ను కొట్టు - బాబ్బాబు తమలపాకు లాంటిదయ్యా నాతల్లి” అంటూ బాధరుమన్నాడు. ఆ మాటలకి అల్లుడికి కళ్ళనీళ్ళు తిరిగి ఏమీ చెప్పలేక పోయాడు. చుట్టూ ఉన్నవాళ్ళు చుట్టూ విడ్డారం అని సర్ది బళ్ళని పంపించేశారు.

పొద్దుపోయి కాళ్ళీచ్చుకుంటూ ఇంటికాస్తే పొర్చుతమ్ము స్తంభానికానుకుని కూర్చుని వుంది. ఇల్లంతా బోసి పోయివుంది. మనసంతా ఖాళీగా వుంది - ఎవరూ మాట్లాడుకోలేదు. అన్నం వడ్డిస్తే ముట్టలేదు శివయ్య పొర్చుతమ్ము అంది. “మా అయ్య నన్ను ఈ ఇంటికి పంపించినప్పుడు ఈ బాధ పడలేదా! నువ్వు నన్ను సలగ సూసుకోలేదా? అట్టగే నీ కూతుర్నీ సూసుకుంటాడల్లుడు.”

శివయ్య కళ్ళలో ఛైర్యం.

“అదో! అది నీ కూతురి కిష్టమైన కూర. కలుపు” అంది పొర్చుతమ్ము.

ఆమాట వినగానే గబ గబ ఆ కూర కలిపాడు శివయ్య. కాని ముద్ద నోటి కెక్కదే!

అభ్యాసం

I. వ్యాస రూప సమాధాన ప్రశ్నలు

1. ‘అంపకం’ ఆధారంగా తండ్రి, కూతుర్ల అనుబంధాన్ని వివరించండి?
2. ‘అంపకం’ పార్యభాగ సారాంశాన్ని రాయండి?

9. జయబేరి

- శ్రీశ్రీ

కవి పరిచయం : శ్రీ శ్రీ పూర్తి పేరు శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు. అయిన 1910 లో జన్మించాడు. శ్రీ శ్రీ లోని రెండు శ్రీకారాల్లో ఒక శ్రీకారం అభ్యదయ ప్రసానానిది, మరో శ్రీకారం విష్ణవ ప్రసానానిది. కవితాన్ని జీవితానికి చేరువగా తీసుకువచ్చి శ్రీ శ్రీ అభ్యదయ కవితాన్నికి భగీరథుడయ్యాడు. నిద్రాణమైయున్న జాతిని మేల్కొలిపి “అదిగో మరోప్రపంచం” అని ఒక నూతన కాంతిరేఖను చూపిన నవయుగ వైతాళికుడు శ్రీ శ్రీ. ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రలో అభ్యదయకవితా మహాప్రసాన యుగకర్త శ్రీశ్రీ. దాదాపు 1930 నుంచీ ఆంధ్రసాహిత్యం ఆయన వెంటనడుస్తోంది. ఆంధ్రసాహిత్యానికి సామాజిక స్వాహతోపాటు అంతర్జాతీయ దృక్పూఢాన్ని నేరించవాడు శ్రీ శ్రీ.

ఒక దశాబ్దంపాటు ఆంధ్రసాహిత్యలోకాన్ని ఉత్సేజితమొనరిచున అభ్యదయ కవితోద్వయమ మూలవిరాట్లు శ్రీ శ్రీ. భావకవితాన్నికి విరుద్ధంగా జెండా యెత్తటంతోనే గాక, శ్రామిక వర్గ చైతన్యం ఊపిరిగా గల ఒక సరికొత్త కవితారీతికి పాదులు వేసిన ప్రష్ట శ్రీశ్రీ. భావకవుల చేతుల్లో వైదరీభరీతులను వెల్లారుచుకొన్న గేయాన్ని గొడ్డి రీతిలో నడిపిన ఛందో రహస్యవేత్త శ్రీశ్రీ. వాస్తవికతతోపాటు అధివాస్తవికతను, వ్యక్తి చైతన్యంతో పాటు సంఘచైతన్యాన్ని సమానాధికారంతో ప్రవచించిన ప్రవక్త శ్రీశ్రీ. ప్రభవ, మహాప్రసానం, ఖడ్డసృష్టి, సిప్రాలి మొదలైనవి శ్రీ శ్రీ రచించిన కవితా సంబంధి రచనలు. శ్రీ శ్రీ రచనల్లో మహాప్రసానం ఆయనకు మహాకవిగా కీర్తిని తెచ్చిపెట్టింది.

జయభేరి కవితాభండిక వైళిష్ణవం :

జయభేరి కవితాభండిక మహాప్రసానం అనే కవితా సంపుటి నుండి గ్రహించబడింది. 1933 జూన్ 3 తేదీన జయభేరి వెలువడింది. ఘందస్సుల పరిష్వంగాన్ని, భావకవితా పంజరాన్ని వదిలిపెట్టి కొత్త ఘందస్సులో సరికొత్త వస్తువుతో వెలువడిన గేయం జయభేరి. ఆత్మశీరయ కవితాధోరణిలో సాగిన ఈ గేయం వ్యక్తి చైతన్యంతో పాటు సామాజిక చైతన్యాన్ని ప్రేరేపించే రచన కావటం దీని ప్రత్యేకత. జయభేరి శ్రీశ్రీ సాంతగొంతుకను లోకానికి చాటిన ప్రథమ గేయం. ఈ గీతంలో కవి ఆలోచన, ఆవేశం, భావం, శిల్పం, కవిత్వం, నిర్మాణం విశిష్టంగా కనిపిస్తాయి. మహాప్రసానం ప్రఖోదగీతం కాగా జయభేరి ప్రచారగీతం అయింది. జయభేరి ఘందస్సు విలక్షణమైన ముత్యాలసరాల నడకలో సాగింది.

శ్రీ శ్రీ భావకవితావనికి స్వస్తి చెప్పి అత్యంతాధునిక ధోరణిలో, గురజాడ మార్గంలో నవీన భావాలకు వచన రూపమివ్వటం ప్రారంభించినప్పాడు విల్ ఫ్రైడ్ విల్సన్ గిబ్బన్ (1878 -1962) అనే కవి రచనను చదవటం జరిగింది. ఈ కవి రచనలోని I, even I అనేదానికి అనువాదం నేను, నేను సైతం అనే ఎత్తుగడను గ్రహించి శ్రీశ్రీ జయభేరి కవితను రచించాడు. అలా గిబ్బన్ గీతం శ్రీశ్రీ చేత కొత్తప్రసానానికి జయభేరిని మోగింపజేసింది.

1. నేను స్నేతం

ప్రపంచాగ్నికి

సమిధ నొక్కటి ఆహాతిచాచుని!

అర్థాలు :

ప్రపంచాగ్ని = ప్రపంచం అనే హోమం (యజ్ఞం)

సమిధ = హోమం మండటానికి ఉపయోగించే కర్రపుల్ల

భావం : ప్రపంచంలో అభ్యుదయం అనే పవిత్రమైన యజ్ఞకార్యం జరిగితే అందులో తాను సమిధను ఒకటి మండించానని కని పేర్కొన్నాడు.

వాయిఫ్లావం : లోకంలో అభ్యుదయం జరగటానికి కని తనవంతు కృషిచేస్తానని చెప్పటం విశేషం.
అభ్యుదయ భావాన్ని సంప్రదాయమార్గంలో చెప్పటం ఇందులోని ప్రత్యేకత.

2. నేను స్నేతం

విశ్వవృష్టికి

అశ్రు నొక్కటి ధార పోశాను!

అర్థాలు : విశ్వవృష్టి = ప్రపంచానికి జీవాధారమైన వర్షం

అశ్రువు = కనీసురు

భావం : వర్షం జీవులను బ్రతికించేఅధారం. జనుల శ్రేయస్సుకై కురిసే వర్షంతో పాటు కని తన కనీసిన కూడ అర్ధించానంటున్నాడు.

వాయిఫ్లావం : ఇందులో సమాజం పట్ల కని హృదయంలోని ఆర్ధ్రీత ఆతీయత సృష్టమవుతుంది.

3. నేను సైతం

భువనమోషకు

వెర్గాంతుక విచ్చ మ్రోశాను!

అర్థం : భువన మోష = ప్రపంచపు మోత

భావం : ప్రపంచంలో మారువకై గొంతెత్తి అరిచేవాళ్లతో తాను కూడ గొంతెత్తి అరిచానని కవి అంటున్నాడు.

వాయభావం : సమాజ చైతన్యం కోసం ఉద్యమించే గొంతులతో తనగొంతును కూడా కలుపుతానని కవి చెప్పటం విశేషం.

4. ఎండకాలం మండినప్పుడు

గబిఖలంవలె

క్రాగిపోలేదా?

భావం : గబిఖలం గూడులేని పణ్ణి కాబట్టి అది ఎండాకాలంలో బాగా కష్టపడుతుంది.

వాయభావం : నిరాశ్రయులైన జనులు తలదాచుకోవటానికి ఇల్లు లేక ఎండకు కాలిపోతుంటారు. వాళ్లకు కవి తన సహానుభూతిని ప్రదర్శిస్తున్నాడు.

5. వానకాలం ముసరి రాగా

నిలువు నిలువున

నీరు కాలేదా?

అర్థం : ముసురు = ఎడతెరిపిలేని వర్షం

భావం : వానాకాలంలో ముసురుపుట్టినపుడు నిరాశ్రయులైన పేదలు నానాకష్టాలు పడతారు. వానకు తడిసి నిలువునా నీరైపోతారు.

వ్యాఖ్యానం : నిరాశ్రయులైన జనులు వర్షాకాలం ఏపనీ చేసి సంపాదించుకోలేరు. కడుపు కాలుతుంచే ఒక్క తడుస్తుంచే వాళ్ల జీవితం దుర్భరంగా ఉంటుంది. ఈ పరిస్థితికి కవి నిలువునా కరిగిపోయాడు.

6. శీతకాలం కోత పెట్ట

కొరడు కట్టి,

ఆకలేసి కేక లేశానే!

భావం : శీతాకాలంలో పగలు తక్కువ, రాత్రి ఎక్కువ. పేదప్రజలు పగలు సంపాదించుకోవాలంచే సమయం చాలదు. రాత్రిల్ల చలికి తగిన ఆశ్రయం కాణి, వస్త్రాలు కాణి లేక అవస్థలు పడతారు.

వ్యాఖ్యానం : ఎండాకాలం, వానాకాలం, చలికాలం అనే మూడు కాలాల్లోనూ పేదప్రజలు ఏదో విధంగా బాధపడతారు. ప్రకృతి కూడా వారిని బాధిస్తుందని అర్థం.

7. నే నొక్కణ్ణే

నిలిపిపోతే

చంద్రగాఢులు, వానమబ్బులు, మంచుసోనలు

భూమి మీదా

భగ్నమౌతాయ!

భావం : ఎండకు, వానకు, చలికి తట్టుకునే శక్తి కావాలంటే నిరాశ్రయులందరికి ఆశ్రయం లభించాలి. అంటే సమాజాభ్యుదయం జరగాలి. ఈ పరిస్థితులను ఎదిరించినపుడు ప్రకృతి శక్తులను కూడా జయించవచ్చు.

వ్యాఖ్యానం : ఇందులో తిరుగుబాటుతత్త్వం ప్రభోధించబడింది.

8. నింగి నుండి తొంగిచూచే

రంగు రంగుల చుక్కలనీన్న

రాలి, నెత్తురు క్రక్కుకుంటూ

పేలిపోతాయ!

భావం: తిరుగుబాటు జరిగినపుడు ఆకాశ కుసుమాలు నేలరాలుతాయి. అంటే సృష్టిలో అందుబాటులో లేనివి అంటూ ఉండవని అర్థం.

వ్యాఖ్యానం : నడ్డత్రాలు ఎవరికి సులభంగా అందనివి. అలాంటేవి పేలిపోయి నేలరాలుతాయంటే తిరుగుబాటుతో అన్నిటినీ సాధించవచ్చుననే సూచన కనిపిస్తుంది.

9. పగళ్ళనీ పగిలిపోయా,

నిశీథాలూ, విశీర్ణలీ,

మహాప్రశయం జగం నిండా

ప్రగల్భస్తుంది!

భావం : ప్రశయంలో సృష్టి మొత్తం నాశనమవుతుంది. రాత్రి పగలు అని భేదం పోతుంది.

ప్రశయానంతరం పునఃసృష్టి ప్రారంభమవుతుంది.

వాయఖాయినం : సమాజంలో హెచ్చతగ్గులు పూర్తిగా నాశనమై సమసమాజ నిర్మాణం నూతనంగా జరగాలని కవి ఆకాంక్ష.

10. నే నొక్కణీ ధాత్రినిండా

నిండిపోయా

నా కుహారుత శికరాలే

లోకమంతా జల్లులాడే

ఆ ముహల్రూ లాగమిస్తాయ.

భావం : ధాత్రి నిండా సమానత్వం నిండిపోయినపుడు కవి కోకిలగా కుహాకారం చేసి వసంతాగమనాన్ని సూచిస్తాడు.

వాయఖాయినం : సమసమాజ స్థాపనతో లోకంలో ఆరు బుతువుల్లో గ్రీష్మ వర్ష శితాకాలాల ప్రభావం ఉండబోదని అంతా వసంతబుతువుగా ఆప్సాదంగా ఆనందమయంగా ఉంటుందని భావం.

11. నేను సైతం

ప్రపంచాబిష్టు

తెల్లరేకై పల్లవిస్తాను!

అర్థం : ప్రపంచ+అబ్బిష్టు = ప్రపంచమనే పద్మం యొక్క

భావం : తెల్లదనం శాంతికి ప్రతీక. సమసమాజ నిర్మాణం జరిగితే ప్రపంచం తెల్లని పద్మం వలె మనోహరంగానూ ప్రశాంతంగానూ ఉంటుంది. కవి సమాజంలో ఒక భాగం కాబట్టి పద్మం రేకు లాగ తనను పోలుచుకున్నాడు.

వాయిధావం : శాంతికి మూలం సమసమాజం. అభ్యుదయ సమాజంలో తాను భాగస్వామినని కవి సప్తం చేస్తున్నాడు.

12. నేను సైతం

విశ్వ వీణకు

తంత్రినై మూర్ఖును పోతాను!

భావం : కవి మొదట అభ్యుదయం జరగకమందు భువనఫూషకు వెర్సిగొంతుక విచ్చ మ్రోగుతానన్నాడు. ఇక్కడ అభ్యుదయం జరిగిన తర్వాత తాను విశ్వమనే వీణకు తీగగా స్వరాలు పలుకుతానన్నాడు. కవి అప్పుడు ఆవేదన ఇప్పుడు అనందం వ్యక్తం చేస్తున్నాడు.

వాయిధావం : సమాజంలో ప్రజల కష్టాలు తీరి సుఖశాంతులతో ఉన్నపుడు కళల పట్ల ఆక్రమితులపుతారు. ఈ గీతంలో ఆ పరిస్థితి ధ్వనిస్తున్నది.

13. నేను సైతం

భవన భవనపు

బాపుటానై పైకి లేస్తాను!

భావం : ప్రపంచమంతా ఒక భవనమైతే దానిపై రెపరెపలాడుతూ ఎగిరే జెండాగా కవి తనను తాను పోలుచుకున్నాడు.

వాయభాయానం : జెండా ఎగరటం విజయానికి సంకేతం. ఆ విజయ చిహ్నంగా కవి తాను కనిపిస్తానని చెప్పటంలో కవికి గల విశ్వ శ్రేయోకాండ సృష్టమవుతుంది.

ప్రశ్న:

1. శ్రీ శ్రీ సమాజంకోనం ఏమి చేశానని చెప్పాడు.

2. వాయిఫ్రుగోమాయు సంవాదం

- తిక్కన

కవి పరిచయం: నన్నయభట్టారకుడు పద్మసిమిది పర్వత మహాభారతాన్ని తెలుగులో రచించాలని క్రి.శ. 1053 ప్రాంతంలో సంకలిపించాడు. కానీ ఆయన రచన ఆరణ్య పర్వతంతో ఆగిపోయింది. రెండు శతాబ్దాల తర్వాత క్రి.శ. 1255-1260 మధ్య తిక్కన సోమయాజి మిగిలిన పదిహేను పర్వత భారతాన్ని పూర్తిచేయటానికి పూనుకొని, ఆ సాహిత్య యుళ్ళాన్ని దిగ్నిజయంగా పూర్తిచేశాడు. కవిబ్రహ్మంగా కీర్తికెక్కడు. తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో అదొక సువర్ణాధ్వాయం.

తిక్కన మహాకవి ఆంధ్రులకు అభినవవ్యాసుడు. ఆయన విక్రమసింహాపురి (నెల్లారు) పాలకుడైన మనుమసిధి ఆస్తానంలో మహామంత్రిగా, దండనాథుడుగా, ఆస్తానకవిగా ప్రశస్తి పొందాడు. వంశపారం పర్వంగా వచిచన విశిష్టగుణాలు ఆయన పదవులకు వన్నె తెచ్చాయి. జీవితం నేర్చిన పాఠాలు ఆయనకు కావ్యతంత్రాన్ని, రణ తంత్రాన్ని, రాజ్య తంత్రాన్ని నేర్చాయి. ఆయనను యుగపురుషునిగా నిలిపాయి.

కొట్టరువు కొమ్మనామాత్యని పుత్రుడైన తిక్కన "ఉభయకవిమిత్తుడు"గా బుధవర్గంలో కీర్తింగాంచాడు. మహాకవిగా మహామంత్రిగా సంస్కృతాంధ్ర కవులను ఆదరించి పోషించాడు. కనుక ఆయనకు బిరుదు లభించింది.

తిక్కన నిర్వనోత్తర రామాయణాన్ని రచించి తనను 'మామా' అని పిలిచే మనుమసిధికి అంకితమిచ్చాడు. మహాభారతాన్ని తనకు కలలో సాఙ్కాత్కృరించిన హరిహరనాథునికి అంకితమిచ్చాడు. నన్నయ కాలంలో జైన బౌద్ధ మత ఘర్షణలు సమాజాన్ని విచిచున్నం చేస్తుండగా ఆయన వైదిక జీవనతత్త్వాన్ని బోధించటానికి భారతరచన చేపట్టాడు. అలాగే శైవ వైష్ణవ మతభేదాలతో సమాజం సంఘర్షణకు

లోనపుతున్న సమయంలో తిక్కన హారిహారనాథతత్త్వాన్ని ప్రవేశపెట్టి శివకేశవ భేదం లేదని ప్రబోధించాడు. ఆంధ్రావిశ్వమోదమ్మెందునట్టుగా మహాభారాతాన్ని అనువదించి ఆయన వైదిక ధర్మ మార్గాన్ని పునరుద్ధరించాడు.

పాత్యభాగం విశిష్టత: ఈ పాత్యభాగంలోని అంశాలు మానవమనస్తత్వ విశేషణకు చక్కగా ఉపకరిస్తాయి. సజ్జనులను గుర్తించటం, దుర్జనులను దూరంగా ఉంచటం అనేవి జీవితానికి అవసరమైన ముఖ్యవిషయాలు. ఆలోచనారహితమైన చేష్టలవల్ల కలిగే దుష్టిలితాలు, చెప్పుడుమాటలు వింటే కలిగే దుష్టరిమాణాలు ఈ కథ ద్వారా సృష్టమవుతాయి. మానవులకు అవసరమయ్యా లౌకిక జ్ఞానం ఈ కథవల్ల లభిస్తుంది.

కథాసందర్భం : భీమ్యుడు కురుక్షేత్ర యుద్ధంలో క్షతగాత్పుడై అంపశయ్యాపై ఉండగా, ధర్మరాజు ఆయనను దరిగించి బంధుమిత్రుల నాశనంతో తనకు కలిగిన దుఃఖాన్ని వెల్లడించాడు. అప్పుడు భీమ్యుడు ధర్మరాజుకు శత్రునిరూలనం జాత్రధర్మం. ప్రజలను క్షతాల (ఆపదల) నుండి రక్షించేవాడే క్షత్రియుడు. ధర్మనిర్వహణ వల్ల పాపం ఆంటదని చెప్పాడు. అప్పుడు ధర్మరాజు భీమ్యుని లోకంలో మనుషులు పైకి కనిపించినట్టుగా లోపల స్వభావం ఉండదు. మనుషులతత్త్వాన్ని ఎలా గ్రహించాలి అని అడిగాడు. అందుకు భీమ్యుడీ ఉపాఖ్యానాన్ని చెప్పాడు.

ఈ పాత్యభాగం తిక్కన రచించిన ఆంధ్రమహాభారతం శాంతిపర్వం తృతీయశ్వాసం నుండి గ్రహింపబడినది.

* 1. సౌమ్య లసౌమ్యల భంగి న

సౌమ్యలు సౌమ్యల విధమున జనవర! చిత్తా

గమ్యత దోతురు వారిని

సమ్యజీని శచయత గాంచు చందము సెపుమా!

అర్థాలు : చిత్తాగమ్యత = మనసుకు అంతుపట్టణి విధంగా;

సమ్యజీనిశచయత = సరిగ్గా నిర్ణయించేవిధం.

తాత్పర్యం : 'ఒ తాతా! సౌమ్యలు అసౌమ్యలుగాను , అసౌమ్యలు సౌమ్యలుగాను కనిపిస్తుంటారు. మనసుకు ఏమీ అంతుబట్టకున్నది. ఏరు ఇట్లాంటివారని వేరాపటుచేసి తెలుసుకొనాలంటే సులువైన మార్గం ఏమిటో చెప్పు.

వ్యాఖ్యానం : మనమల్లోని మర్గం తెలుసుకోవటం కష్టం. మనమలు పైకి కనిపించే విధంగా లోపల స్వభావం ఉండదు. కాబట్టి మనిషి లోతు తెలియకుండా నమ్మటం మంచిది కాదు.

సీతి : ఎవరు ఎటువంటివారో తెలుసుకొని మసలుకోవాలి.

2.అనుటయు నాపగాతనయుం 'డేతత్పుయోజనం బైన వ్యాప్తుగోమాయు సంవాదం బను నితిహాసంబు గల దాకర్మింపు 'మని యుట్టనియె.

అర్థం : గోమాయువు = గోవులను మోసంచేసేది (నక్క)

తాత్పర్యం: 'సరిగ్గా సీవడిగిన దానికి పులి నక్క సంవాద కథ సమాధానమవుతుంది. జాగ్రత్తగా విను' అంటూ భీమ్ముడు ఈ విధంగా చెప్పాడు.

వ్యాఖ్యానం : పులికి నక్కకు గల స్నేహం గురించిన విశేషం ఇందులో పేర్కొనబడింది. సాధారణంగా పులి క్రూరత్వానికి, నక్క కపటానికి ప్రతీకలు. కాని ఈ కథలో పులి ఆలోచనారహితుడైన అధికారికి, నక్క సాధులక్షణం కలిగిన సేవకునికి ప్రతీకలుగా చెప్పబడినాయి.

సీతి : పులి, నక్క వంటి మనుషులు సమాజంలో ఉంటారు. అలాంటివారిని గుర్తించడం మంచిది.

3. 'పురిక యనగ నెగడు పురి బౌరికుం డను

నృపతి క్రూరకర్కునిష్ట బరగు
నవ్యభుండు సచ్చి యథిప! గోమాయువై
పుట్టి బుట్టిరుంగు బుధితోడ.

అర్థం : క్రూరకర్కునిష్ట = దుర్మార్గమైన పనులుచేయడం

తాత్పర్యం : పురిక అనే నగరాన్ని పొరికుడు అనే రాజు పాలించేవాడు. అతడు క్రూరకార్యాలు చేయటంలో పేరు పడ్డాడు. కాలవశాన చచ్చిపోయి పూర్వజన్మ జ్ఞాపకాలతో నక్కగా మరోజన్మ ఎత్తాడు.

వ్యాఖ్యానం : క్రూరకర్కులు చేసేవారికి మరుజన్మలో మళ్ళీ మానవజన్మ లభించదు.

సీతి : క్రూరకర్కులను ఎవ్వరూ చేయకూడదు. వాటి ఫలితం జన్మజన్మంతరాలు వెంటాడుతుంది.

4. ఇఖ్బంగిం బుట్టిన యా నక్క మహితవ్రతశిలంబులు మాంసంబు దినక, హాంస సేయక వనంబునం బతిత ఫలంబులు బత్తంబులు నాహారంబులుగా వర్తించుచుండ, దోడి నక్క 'లిది యేటి ప్రతంబు? మాంసం బేము దెచ్చియుచెవు ముపయోగించి సుఖివై యుండు ' మని ప్రార్థించిన, నమ్మెయికిం జొరక దృఢనిశ్చయంబై యుండె నంతనొక్కనాడు మృగంబుల కెల్ల ముఖ్యంబైన శార్దూలం బత్తెరం గెరింగి వచ్చి యగ్గోమాయువుతో నిట్లనియె.

అర్థాలు : ఇఖ్బంగి = ఈ విధంగా;

మహితవ్రతశిల = గొప్ప నియమస్వభావం కలిగినది

పతిత ఫలంబులు = రాలిన పండ్లు.

తాత్పర్యం: అట్లా జన్మించిన నక్క మాంసం ముట్టుకోనసి, సాటీజీవులను చంపనసీ ప్రతం పట్టింది. అడవిలో రాలిపడ్డ ఫలాలు ఆకులూ అలములూ తింటూ బ్రతుకుగడుపసాగింది. ఇది చూచిన తోటినక్కలు ఇదెక్కడి నియమం? మేమంతా మాంసాన్ని తెచ్చిపెడతాం హాయిగా తిని సుఖించు అన్నాయి. అయినా నక్క ఆ మాటలు పట్టించుకొనకూడదనే న్యిర్జయించుకున్నది. అంతలో ఇదంతా ఆ అడవి పులిరాజుకు తెలిసి నక్క దగ్గరకు వచ్చి ఈ విధంగా అన్నది.

వాయిభావానం : దుష్టులు మంచివాళ్లను చెడ్డమార్గంలోనికి లాగటానికి ప్రయత్నిస్తారు. అలాంటి వారి మాటలు పట్టించుకోకుండా సన్మార్గంలోనే నడవాలి.

సీతి : దుష్టుల మాటలను పట్టించుకోకూడదు.

5. నిను సౌమ్యడ వని యెరిగితి

ననఘా! నను జెంది నిలిచి యతుల సుఖము లం
దిన మేలు నన్ను గ్రూరుం
డను లోకం బిదియు నుడుప నగు నీ శిక్షన.

ఆర్థాతు : నీ శిక్షన = నీ ఉపదేశముతో; ఉడుపనగు = పోగొట్టాలి.

తాత్పర్యం : 'ఇ పుణ్యవంతుడా! నీవు చాల మంచివాడవని విన్నాను. నాతో కలిసి ఉండు. ఎన్నో సౌభాగ్యాలు అనుభవించు. లోకం నన్ను క్రూరజంతు వనుకొంటున్నది. దానిని నీ ఉపదేశంతో పోగొట్టాలి.

వ్యాఖ్యానం : క్రూరులైనవారు మంచివాళ్లగా మాట్లాడినా నమ్మరాదు. ఎందుకంటే సహజంగా వచ్చిన లక్షణం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. అందుకే పుట్టుకతో వచ్చిన గుణం పుడకలతోగానీ పోదని అంటారు.

సీతి : క్రూరులను నమ్మకాడదు. అలాంటివారితో స్నేహం తగదు.

6. నాతోడి బాంధవంబు నేయు ' మనిన నగ్గోమాయు విట్లనియె.

తాత్పర్యం : నాతో మిత్రుడిగా ఉండు అనగానే ఆ నక్క ఈ విధంగా చెప్పింది.

వ్యాఖ్యానం : గొప్ప వాళ్లతో స్నేహం చేసేటప్పుడు ఆలోచించడం ఆవసరం.

సీతి : స్నేహం తనతో సమానమైన వాళ్లతో చేయడం మంచిది.

7. 'సీవాశ్రయణీయుండవు

గావే! విను భోగపరము నా కున్నది మ
దొఖవం బటు గావున నా
కీ వచనము లింపు సేయ విధగుణాఢ్యా!

అర్థాలు: మదొఖవంబు=నా తలపు ; విధగుణాఢ్యా = ప్రకాశించే గుణసంపదగలవాడా.

తాత్పర్యం : ఈ గుణవంతుడా! పులిరాజు! నిజానికి సీవు ఆశ్రయించదగినవాడవు కాదు.
నా మనస్సు సుఖాలమీదికి పోకుండా ఉన్నది. అందువలన నీ మాటలు నాకు నచ్చటం
లేదు.

వ్యాఖ్యానం : నీతిమంతులు ప్రతోభాలకు లొంగరు.

సీతి : ఆశ్రయించకూడని వారిని ఆశ్రయించడం ప్రమాదం.

8. అది యట్టుండె; భోగంబులు రాకున్న నేమి? సీకుం గార్యాకార్యంబులు నా
యెరింగిన తెరుంగున నుపదేశించుమ మైత్రివాటీంచియునికి గర్వణీయంబై భవదీయ
మూలభృత్యులసూయ నేసి భేదింతురు; దాన నొప్పమి వచ్చు; సీవు వారలు గలంచిన
గలంగ కుండుటకును నా బుధి పాటీంచుటకును సమయంబు నేసి నన్ను
మన్మించుకొనియుండు మట్టెన సీకడ వర్తించియుండెద ననుటయు నావ్యాప్తింబా భంగి
నడపంగల యది ద్వై యియ్యకొని.

అర్థాలు: గర్వణీయంబై = నిందించదగినదై;

మూలభృత్యులు+ అసూయ నేసి = వంశపారంపర్యంగా వచ్చే సేవకులు ఓర్చులేక.

తాత్పర్యం : అది ఆట్లా ఉండనిమ్మి, సౌభాగ్యాలు అనుభవించకపోతేనేమి? నాకు తెలిసినంతవరకు సీకు మంచి చెడ్డలు తెలియజెప్పుతూ స్నేహంగా ఉంటాను. మన స్నేహాన్ని సీ మూలభృత్యాలు ఓర్ధవేక నిందిస్తారు. సిన్ను కలవరపరచి వైరం పెట్టుకుంటారు. అందువలన సీవు వారి మాటలకు చెవి ఒగ్గుకుండా నేను చెప్పినట్లు నడుచుకొంటేనే నేను సీ దగ్గర ఉంటాను. ఆట్లాగని బాస చేసి నన్నాదరించు. ' అనగానే పులి ఆట్లాగే నడుచుకొంటానని అంగీకరించింది.

వ్యాఖ్యానం: సీచులు మాటమీద నిలబడరు. మాటమీద నిలిచేవారు లోకంలో ఆరుదుగా ఉంటారు. సీచుల చుట్టూ సీచులే చేరి ఉంటారు. ఇంకొకరి ఉన్నతిని ప్రాభల్యాన్ని వాళ్ల ఓర్ధవేరు. కనుక అటువంటివారి వల్ల ఆపద పొంచి ఉంటుంది.

సీతి : ఇచ్చిన మాటను నిలుపుకునేవారే ఉత్తములు.

9. సంతసంబుతోడ సమయంబు నేసిన
నెలమిబొంది నక్క పులికి బుధి
సెప్పికొనుచు దగ వసించె దదీయ ని
కేతనమున బులియు బీతి సలిపి.

అర్థాలు : సమయంబు = ప్రతిష్టి, ఎలమిన్ = ఆనందాన్ని, నికేతనం = నివాసస్థానం

తాత్పర్యం: పులి ఎంతో సంతోషంగా బాసచేసింది. దానికి నక్క సంతృప్తిచెంది పులికి హితవులు చెపుతూ పులిగుహలోనే ఉండిపోయింది. పులికూడా సంతోషంగా మెలగింది.

వ్యాఖ్యానం : స్నేహం తగినవారితో చేస్తే మంచిది. అదే కలకాలం నిలుస్తుంది.

సీతి: స్నేహానికి తగినవారినే ఎన్న కోవాలి.

10. కొండొక కాలంబునకు నమ్ముగరాజు మన్నించు విధంబును, నగ్గోమాయువు దదీయ హితాహితంబు లరసి బుధి సాచివ్యంబు సేయు తెరుంగును జాచి చూపోపక యప్పులి మూలభృత్యులు దమలోనం గూడికొని యొక్కనాడు.

అర్థాలు : సాచివ్యంబు = మంత్రిత్వం, చూపోపక = చూసి సహాయంచలేక

తాత్పర్యం: కొంతకాలం గడిచేసరికి నక్కను పులి ఆప్యాయంగా ఆదరించడమూ, నక్క ఎంతో వివక్షణతో మంత్రిత్వాన్ని నిర్వహించడమూ మూలభృత్యులకు గిట్టలేదు. వాళ్లంతా అనుకొని ఒకనాడు ఒకవోట సమావేశం అయ్యారు.

వ్యాఖ్యానం : అధికారి చుట్టూ ఆశాపరులు ఉంటారు. వారు అతనికి దగ్గరకావటానికి అనేక జిత్తులు ప్రదర్శిస్తారు. అతని హితులను దూరంచేయడానికి పన్నగం పన్నుతారు.

సీతి : మనచుట్టూ ఉన్నవాళ్ల స్వభావాన్ని పరిశీలించడం చాల ఆవసరం.

11. పుత్ర నమలెడు మాంసము వెర

వలవడ దా మపహారించి యా నక్కుకు ని
ముగైల సిలవ్వం గావించిన
నిలయంబున గొంది బెట్టి నేరావరంగన్.

ఆర్థం : గొందిబెట్టి = మూలగా దాచిపెట్టి

తాత్పర్యం: 'ఒకనాడు పెద్దపుత్రుడినే మాంసాన్ని మూలభృత్యులు ఎంతో
చాకచక్కయి ఎత్తుకెళ్లాయి. నక్క ఉండే కొండగుహలో ఓ మూల దాచిపెట్టి ఎంతో
దిట్టతనంతో మనలుకొంటూ ఉన్నాయి.

వ్యాఖ్యానం : సీచులు తమ దుష్టకార్యాన్ని చాల పకడఖండిగా చేస్తారు. మిత్రుల మధ్య
సామరణ్యాన్ని చెడగొడతారు.

సీతి : అమాయకులు సీచులు పన్నె వలలో తగుల్కొంటారు. కనుక సీచుల ఎడ జాగ్రత్త
వహించడం మంచిది.

12. ఉన్నంత భక్ష్యపదార్థ పరిరక్షణంబును దానచేయునది గావుననగ్గోమాయువప్పనికిం
జొచ్చిమాంసంబుగానక యెవ్వరేని ముచిచిలి కొసుటగా నెరింగినదియై శార్దూలంబున
కెరింగించిన నామ్ముచిచిమి యప్పులి యరయం దొడంగిన నెప్పటి కపటభృత్యులు
గపటోపాయంబు పన్ను.

అర్థాలు : ముచిచిలి = దొంగిలించి, శార్దూలం = పెద్దపుత్రు

తాత్పర్యం: రాజు తినే పదార్థాలను భద్రపరిచే పని నక్కదే. కనుక ఎప్పటివలె మాంసాన్ని దాచబోగా కనిపించలేదు. ఎవరో ఎత్తుకుపోయి ఉంటారని గ్రహించుకొని ఆ సంగతి పులి దృష్టికి తెచ్చింది. పులి వెంటనే వెదకడానికి పురమాయించింది. అది పనిగట్టిన కపట సేవకులు ఇలా కుట్టపన్నినాయి.

వ్యాఖ్యానం : కపటసేవకుల కుట్టను వివక్షణతో గ్రహించలేకపోతే నిందలు తప్పవు.

సీతి : ఇతరుల కుట్టను విజ్ఞతతో తెలుసుకోవాలి.

13. నెమకు పరివార మమ్మం

సము గను తెరగును ఘటింప శార్దూలము చి
త్తము నక్కవలన విరస
త్వమునొందిన నెరిగి భృత్యతతి యిట్లనియెన్.

అర్థాలు : నెమకు = వెదకు, పరివారం = సేవకులు

తాత్పర్యం : ఆ మాంసం వెదికే పరివారానికి అది కనబడేటట్లు చేశాయి. దానితో పులికి నక్క మీద మనస్సు విరిగిపోయింది. అది కనిపెట్టిన సేవకులు ఈ విధంగా అన్నాయి.

వ్యాఖ్యానం: నిజానిజాలు తెలుసుకోకుండా ఎవరూ తొందరపడకూడదు. అందువల్ల స్నజ్ఞనులు దూరమై దుర్జనుల పన్నాగాలు సఫలమవుతాయి.

సీతి : ఎవ్వరిమాటలూ వెంటనే నమ్మకూడదు. నిజాన్ని తెలుసుకోవాలి.

14. నక్కెటి వ్రతము? స్తుక్కెక యిమ్మాంస
 మపహారించినపుడ యబ్బెనేని
 నేమిమైన జేయు నిది పాపళిలంబు
 గపట ధర్మకంచుకంబు సువ్యో!

అర్థాలు : స్తుక్కెక = జంకులేక, అబ్బెనేని = దొరికినట్లయితే,
 కపట ధర్మకంచుకంబు = మోసమే ధర్మకవచంగా కలది.

తాత్పర్యం: 'నక్క ఏమిటి? వ్రతం ఏమిటి? నీ మాంసం కాజేసినపుడే చేతికి
 అందుబాటులో ఉన్నట్లెతే సంకోచించకుండా ఇంకా ఏమైనా చేసేది. ఈ నక్క
 పాపభావాలు కలది. ధర్మమనే మాయాతొడుగు తొడుక్కున్నది సుమా!

వాయఖాయనం: దుర్మార్గులు సన్మార్గులుగా మారినా కొందరు నమ్మరు. వారిని
 ఏదోఏధంగా అవమానించాలని చూస్తారు.

సీతి : ఎవ్వరేమన్నా సత్పువర్తనను వీడరాదు.

15. తా నటె మాంసము దినదటి!
 యా నక్కయు బేలువెట్టి నిన్నాన్నలును సీ
 యాన మరుమాట వలుకం
 గా నోడితి మిదియ నడప గార్యములయెడన్.

అర్థాలు : బేలువెట్టి = మోసపుచ్చు, నడపన్ = జరుగుతుండగా,
 వలుకంగానోడితిమి = చెప్పడానికి భయపడితిమి

తాత్పర్యం : నక్కట మాంసాహారి కాదట. - ఇంతకాలం ఎంత మోసగించింది! ఈ నక్కె అన్ని రాచకార్యాలు చూచుకొంటుంది కదా! అని మేము మీ శాసనానికి కట్టుబడి పల్లెత్త మాట అనాలంటే భయపడేవారం.

వ్యాఖ్యానం: చెప్పుడుమాటలు చెప్పేవారుంటారు. మిత్రభేదాన్ని సృష్టించి స్వార్థప్రయోజనాలను పొందాలనుకుంటారు.

సీతి : స్వార్థపరుల చెప్పుడుమాటలను నమ్మరాదు.

16. అనుటయు మృగపతి మనమున

గన లడరిన నక్క బట్టగా బించి వధిం
పను బుచ్చె దాని నంతయు
విని యప్పులి తల్లి గరము వెస జనుదెంచెన్.

ఆర్థాత్ : కనలు+అడలిన = కోపం ఎక్కువకాగా, కరము = మిక్కెలి

తాత్పర్యం : ఆ మాటలు చెవిన పడగానే పులి కోపంతో మండిపడుతూ ' నక్కను వెంటనే పట్టుకురండి. చంపండి ' అంటూ ఆదేశించింది. ఇదంతా పులి తల్లి విని చప్పున కుమారుడి దగ్గరకు వచ్చింది.

వ్యాఖ్యానం: సీచులు స్వలాభంకోసం చెప్పేమాటలను నమ్మి సజ్జనులను అవమానించకూడదు. పులి తాను చేసిన బాసను మరచి నక్కను చంపటానికి పూనుకున్నదనగా చెప్పుడు మాటల ప్రభావమెంతటిదో తెలుస్తుంది.

సీతి : చెప్పుడు మాటలు వినకూడదు.

17. చనుదెంచి యా వ్యాఘ్రవరునితో నిట్లనియే.

తాత్పర్యం : వచ్చి, ఆ పులి తల్లి కొడుకుతో ఇట్లా అన్నది.

వ్యాఖ్యానం : పెదలు సరైన సమయంలో మంచి సలహాలను ఇస్తారు.

సీతి : పెదల సలహాలను పాటించాలి.

18. ఇట్టివి కృతిమములు గల

వుట్టిదె యానక్క? బేల వైతివి భృత్యల్

పుట్టినకోలెను గుటీలత

లె ఔట్టివి సేయ? రకట! యెరుక గలగెనే?

ఆర్థాలు : కృతిమములు = కల్పితాలు, బేల వైతివి = వెర్పివాడవయ్యావు.

తాత్పర్యం : ఇట్లాంటి లేనిపోని కల్పితాలు కల్పించడం నక్కకు చేతనవుతుందా! ఎంత మూర్ఖుడివి? సేవకులు పుట్టుకతోనే వంచకులు. ఏమి చేయరు? పీరు ఎష్టైనా చేస్తారు. అయ్యా! సీ తెలివి తెల్లారిపోయిందా!

వ్యాఖ్యానం: ఎవరేమి చెప్పినా వెంటనే నమ్మరాదు. మన విచక్షణను ఉపయోగించి అందులోని ఆంతర్యానిన్న ద్రుహించాలి.

సీతి: అసూయపరులు ఎవరికైనా ఆపద తలపెడ్డారు. అలాంటివారిని దూరంగా ఉంచాలి.

* 19. బుద్ధిమంతుని వలన దుర్భాగ్యి లభికు
వలన హీనులు రూపసివలన గొనటి
వా రసూయలు సేయుదు రీరసమున
నింత యెరుగంగవలవదే? యావుగొడుక!

అర్థాలు : కొనటివారు = కురూపులు, ఈరసమునన్ = ఈర్ష్యతో

తాత్పర్యం: ఇ బిడ్డ! మంచివాళ్లను మాచి చెడ్డవాళ్ల, గొప్పవాళ్లను మాచి తక్కువవాళ్ల, అందగాళ్లను మాచి అందం లేనివాళ్ల సహించలేరు. లేనిపోని దోషాలు ఆరోపిస్తారు. ఈపాటి విషయాలు నీకు నీవు గ్రహించుకొనవద్దా?

వ్యాఖ్యానం : ఎదుటివారి గొప్పతనాన్ని చూచి అసూయపడేవాళ్ల దుష్టులు. అది సంస్కృతవంతుల పని కాదు.

సీతి: అసూయ అనర్థహేతువు. అసూయాగుణాన్ని తొలగించుకున్న పుడే సంస్కృతగుణం కలుగుతుంది.

*20. ధర్మ మధర్మము భంగి న
ధర్మము ధర్మంబు మాడిగై దనయా! తోచున్
నిర్మలమతి నరయవలయు
ధార్మికతం గోరువాడు దన కేర్పడగన్.

అర్థాలు : అరయవలయు = తెలుసుకోవాలి, ఏర్పడన్ = సృష్టింగా

తాత్పర్యం: ఓ కొడుకా! ధర్మం అధర్మం వలె, అధర్మం ధర్మం వలె అనిపించవచ్చను.
'ధర్మం ఇదీ' అని తెలుసుకోదలచినవాడు తనకు తేటతెల్లమయ్యింతవరకు
మంచిమనసుతో ఆలోచించుకోవాలి.

వ్యాఖ్యానం : ధర్మం అధర్మాలను మంచి మనసుతో ఆలోచించాలి. అప్పుడే ధర్మం
సృష్టింగా తెలుస్తుంది.

సీతి : వివేచనతో ధర్మాన్ని గ్రహించాలి.

21. విను మీగోమాయువు వ

చిచ్చన యంతటనుండి మనకు జేసిన హితముల్
గనికొన వలవదే? యాతర
మున వాడిటు సేయడను సమూహాయు వలదే?

తాత్పర్యం: ఈ నక్క వచ్చన దగ్గరనుండి చేసిన ఉపకారాన్ని చూచి అయినా
ఇట్లాంటివాడు ఇట్లా చేస్తాడా? అని ఒక్క క్షణం ఆలోచించుకోవద్దా?

వ్యాఖ్యానం : మంచిమనసుతో ఆలోచించినపుడు మంచి వెడులు సృష్టింగా తెలుస్తాయి.

సీతి : ధర్మాధర్మ విచక్షణ సకల విధాలా శ్రేయస్కరం.

* 22. హితడగు మంత్రిం గుటీలుల

యతి కపటోపాయములకు నగపడి చెరుపన
మతి దలతురె? పతి సుపరీ
ష్టితంబు గావింప కొకటి సేయం దగునే?

అర్థాలు: కపటోపాయములకున్ + ఆగపడి = మాయోపాయములకు లోబడి,
సుపరీష్టితంబు గావింపక = సరిగ్గా పరిశీలించక

తాత్పర్యం: వంచకుల మాయమాటలలో పడి మన మంచిని కోరే మంత్రిని చంపాలనుకోవటం భావ్యమేనా? రాజైనవాడు వెనుకాముందూ పరిశీలించుకోకుండా హాసివేయ పూనుకోవటం సరైన సిర్ళయం కాదు. పరిపాలకుడు ప్రతి పసీ విచారించి అమలు పరచాలి.

వాయఖ్యానం : ఒకరి మంచి చెడులను మన పరిశీలనతో, మన వివేకంతో గ్రహించాలి. కాని ఇతరుల మాటలమీద ఆధారపడకూడదు.

సీతి : ఒకరి వ్యక్తిత్వాన్ని మన తెలివితేటలతో అంచనావేస్తేనే మంచిది.

23. అనవడు నక్క రాబనిచి యప్పులి గౌగిట జేరిగు బాష్పము
ల్లను గవ గ్రమ్మనుం బలుకులం దగ బెద్దయు దారవించిన
'న్యినుము మృగేంద్ర! మున్న టుల సీవు సఫన్ నను వీడు మంచివా
డని కొనియాడి యిష్టు దెగటారిచ్చతి పెంపును నాదు మానమున్.

అర్థాలు : తెగటారిచ్చతివి = నాశనం చేశావు, నాదుమానమున్ = నా గౌరవాన్ని

తాత్పర్యం : తల్లి బోధలకు బుద్ధి తెచ్చుకొని పుత్రి నక్కను రమ్మని కబురుపంపింది. వచ్చిన నక్కను అక్కన చేరుకున్నది. కంటసిరు పెట్టుకుంటూ ఆత్మయంగా మాట్లాడింది. అందుకు నక్క 'ఓ పులిరాజు! ఒక విషయం విను. సీవు ముందు ఒకనాటి సభలో అందరి ఎదుటా నన్ను మంచివాడవని మెచ్చుకొన్నావు. ఈ రోజున నా అభిమానాన్ని, నా పరువునూ చివరంటా చెరిపేశావు అని పలికింది.

వ్యాఖ్యానం : ఒక రాజు గానీ, అధికారిగాని, ఒక వ్యక్తి గాని తనకు మంచిచేసేవారిని గుర్తించాలి. వంచకులను గమనించాలి. అనాలోచితంగా నిర్ణయాలు తీసుకోకూడదు.

సీతి : తొందరపాటు నిర్ణయాలు హానికరం.

24. నను సీవు పదస్థనిగా

ననఫూ! చేయంగ దలచినప్పుడ సీ భృ
త్యనికాయము కరపుల బడ
కునికియు నా బుద్ధి వినుటయును మరవమికిన్.

అర్థాలు: పదస్థనిగా = పదవికలవానిగా, భృత్యనికాయము = సేవకుల సమూహం కఱపులన్ = చెడ్డబోధనలను.

తాత్పర్యం: 'ఓ ధర్మాత్ముడా! సీవు నన్ను అధికారిని చేయాలని నిర్ణయించుకొన్నప్పుడే సీ భృత్యుల దురాలోవనలో తలదూర్చుక పోవటమూ నా అభిప్రాయాల ప్రకారం నడుచుకోవడమూ మర్చిపోకుండా ఉండేటట్లూ ప్రమాణం చేశావు కదా!

వ్యాఖ్యానం : ఒకసారి ఎవరినైనా అందరి ఎదుటా అవమానించి తర్వాత ప్రత్యేకించి గొరవించినా ఘలితం ఉండదు. కాబట్టి ఇతరులను తప్పుపట్టే ముందు నిజానిజాలు తెలుసుకోవాలి.

సీతి : ఎవరినీ తొందరపడి అవమానించకూడదు.

25. బాస సేయవే యట్టుంగాక.

తాత్పర్యం: ఒట్టుపెట్టుకొనలేదా? అంతే కాకుండా.

వ్యాఖ్యానం : ఒట్టుపెట్టుకుంటే మాట నిలుపుకోవాలి.

సీతి : మాట నిలుపుకోనివాడిని ఎవరూ నమ్మరు.

*26. ఎరిగి యైన నెరుగ కేనియు నొక్కని

భంగపెట్టి పిదప సంగతుడుగ
జేసికొనుట మేలె సిరిగలవారికి?
నట్టి నిలుపువాని కగునె హితము?'
అర్థాలు : భంగపెట్టి = అవమానపరచి , సంగతుడుగా = స్నేహితుడుగా

తాత్పర్యం: తెలిసో తెలియకో మరొకడిని చిన్నబుచ్చి ఆ తరువాత స్నేహితుడిగా చేసికొనటం ధనవంతుడికి మంచిదేనా? అట్లా బ్రతికేవాడికి (అవమానించబడీ తిరిగి ఉండేవాడికి) మంచి జరుగుతుందా?

వ్యాఖ్యానం : ఒకసారి మైత్రిచెడితే తిరిగి కలవటం కష్టం. కనుక ఉత్తముల స్నేహాన్ని అద్దం వలె జాగ్రత్తనా కాపాడుకోవాలి.

సీతి : మంచి స్నేహాతుని తెలివితక్కువతో దూరం చేసుకోకూడదు.

27. అని పాసి యరణ్యమునకు

జని యనశన దీక్షనొంది సదాభువ భ్యాణ
తి నెరయ బరమస్తానం
బున కగ్గోమాయు వరిగె బురుషవరేణ్య!

ఆర్థాతు : పాసి = విడిబి , అనశన దీక్ష = నిరహార ప్రతం

తాత్పర్యం : ధర్మరాజా! అట్లా పలికి ఆ నక్క పులిని వదిలిపెట్టి అడవులలోకి వెళ్లింది. నిరాహారదీక్ష పూసింది. తన మంచితనంతో పైలోకాలకు చేరుకొన్నది.

వ్యాఖ్యానం : మంచివారు అవమానం పొందిన చోట ఉండరు. వెంటనే ఆ ప్రదేశాన్ని విడిచిపోతారు. అంతేగానీ అవసరాల కోసం అవమానం పడిన చోట నిలవరు.

సీతి : సత్పురుషులు సన్మార్గాన్నే ఎంచుకుంటారు.

సంక్షిప్త ప్రశ్నలు:

1. పులి, నక్క స్నేహాన్ని ఎలా సంపాదించింది?
2. పులితల్లి పులికి చేసిన హితభోద ఎల్లింది?

వ్యాఖ్యానాప ప్రశ్న:

3. 1. పులి, నక్క స్నేహాన్ని ఎలా చెడి పోయింది?

1. యయాతి హితవు

- నన్నయు

కావ్య పరిచయం: మన భారతీయ సాహిత్య చరిత్రలో మహాభారతం మొదటికావ్యం కాకపోయినా మొదట అధ్యయనం చేయవలసిన గ్రంథం మహాభారతమే. ఎందుకంటే అది మన జాతీయ కావ్యం (National Epic). ఈ గౌరవం ఈ కావ్యానికి లభించడానికి గల కారణం ఇది భరతుని చరిత్ర కలిగి ఉండడమే. భరతుడు మన దేశాన్ని పరిపాలించాడు. ఆందువల్ల మనదేశానికి భారతదేశమనే పేరు వచ్చింది. అలాగే భరతుని చరిత్ర కలిగినది భారతం అయింది.

మహాభారతాన్ని వ్యాసమహర్షి 18 పర్వాలలో సంస్కృతంలో రచించాడు. ఇందులో ఆయన ధర్మం, ఆర్థం, కామం, మోక్షం అనే వాటిని సాధించటానికి అవసరమయ్యా విజ్ఞానమంతా చక్కని పొందుపరచాడు. అందుకే శౌనకాది మునులకు సూతమహర్షి భారత కథను చెప్పిన

“యదిహస్తి తదన్యత యన్నేహస్తి నతత్ క్వచిత్.” - అని

ఇందులో ఉండేదే ఎక్కడైన ఉంటుంది ఇందులో లేనిది ఎక్కడా ఉండదని చెప్పాడు. ఇంతకంటే ఈ గ్రంథం యొక్క ప్రాశస్త్యం చెప్పటానికి వేరేది అవసరం లేదు. భారతంలో వేదార్థాలు వివరించబడ్డాయి కనుక దీనికి పంచమ వేదమని ప్రభావ్యతి ఏర్పడింది. వేదాల, శాస్త్రాల, పురాణాల, ఉపనిషత్తుల సారం భారతంలో నిబిడీకృతమై ఉండడంవల్ల ఇది భారతీయ విజ్ఞాన సర్వసంగా ప్రశస్తి పొందింది. మహాభారతం ధార్మిక శక్తులకు అధార్మికశక్తులకు మధ్య జరిగిన సంఘర్షణ. అదే కురుఝేత్త సంగ్రామం. అందులో ధార్మికశక్తులకు జయం లభించింది. కనుక మహాభారతానికి 'జయం' అనే నామాంతరం కూడ ఉంది.

వ్యాసుని సంస్కృత మహాభారతాన్ని తెలుగులోనికి నన్నయ తిక్కన ఎర్పన ఆనే ముద్దురు కవలు అనువదించారు.

తింటే నారెలు తినాలి వింటే భారతం వినాలి అనే సామేత ఈ కవిత్తయం వారి తెలుగు మహాభారత రచనకే ఏర్పడింది.

కవి పరిచయం : సంస్కృతంలో వ్యాసమహార్షి రచించిన మహాభారతాన్ని రాజరాజనరేంద్రుని కోరికపై నన్నయ్య తెలుగులోకి అనువదించాడు. ఈయన క్రీ. శ. 1053 ప్రాంతంలో రాజమహాంద్రవరం రాజధానిగా వేంగి దేశాన్ని పరిపాలించిన చాటక్యరాజైన రాజరాజనరేంద్రుని ఆస్తానకవి. నన్నయ రాజరాజనరేంద్రుని కోరికపై మహాభారతాన్ని అనువదించడానికి పూనుకున్నాడు. తెలుగులో మొట్టమొదట కావ్యరచనకు శ్రీకారం చుట్టినందుకు తెలుగువారు నన్నయను ఆదికవిగా పేర్కొంటారు. నన్నయకు పూర్వం తెలుగుభాష శబ్దస్వరూపంలోను, వాక్యనిర్మాణంలోను నిర్దిష్టమైన పద్ధతిలేక అస్తవ్యస్తంగా ఉండేది. దాన్ని నన్నయ సుశబ్దశోభితంగా, నియతరూపంతో కావ్య నిర్మాణానికి అనువైన భాషగా తీర్చి దిద్దాడు. అందుకే ఆయనకు శబ్దశాసనముడు, వాగనుశాసనుడని బిరుదులేర్పడినాయి.

పార్యభాగం - జౌచిత్యం : వ్యక్తిత్వవికాసం పొందడానికి, సంభాషణా విధానాన్ని తెలుసుకోవటానికి, మానవ సంబంధాలను అర్థం చేసుకోవటానికి, సద్గుణాలను పెంపొందించుకోవటానికి, ఆహంకారం వల్ల కలిగే అనర్థాన్ని గ్రహించటానికి, ఈ పార్యభాగం ఒక దిక్కునిచిగా పనిచేస్తుంది. అంతేగాక ఈ పార్యభాగం వల్ల తండ్రికుమారుల మధ్య సంబంధాలు ఎలా ఉండాలి అనేది తెలుస్తుంది. తండ్రికి కలిగిన ఎటువంటి కష్టమైనా తీర్చటానికి సంసీదుడయేయ కుమారుడే అసలైన పుత్రుడు. అలాంటివాడే తండ్రి సంపదకూ నిజమైన వారసుడు. తండ్రి మంచిచెడ్డలు చూడలేని పుత్రుడు తండ్రి ఆస్తిని మాత్రం గ్రహించడానికి ఎలా అర్థాడవుతాడు. ఈ కాలంలో తల్లిదండ్రుల కష్టసుఖాలను ప్రటీంచుకోకుండా వారి సంపాదనను మాత్రం అనుభవించే

కుమారులు కొందరున్నారు. అలాంటివారికి తల్లిదండ్రుల ప్స్ట్లు పుత్రుల బాధ్యతను గుర్తుచేసేది, నిజజీవితంలో ప్రతివ్యక్తి ధర్మాన్ని ఎలా గ్రహించాలి, ధనాన్ని ఎలా ఉపయోగించాలి, ఎవరితో ఎలా మాట్లాడాలి, ఎలాంటి సద్గుణాలను అలవరచుకోవాలి, మొదలైన అంశాలు తెలియజేసేది ఈ పాఠ్యభాగం.

కథా సందర్భం : యయాతి మహారాజు గుణవంతుడైన తనపుత్రుడు పూరుణు అనేవానికి రాజ్యపట్టాభివేకం చేశాడు. ఆ సమయంలో కుమారునికి యయాతి బోధించిన సీతులు ఎలాంటివని స్వగ్రహించిన చేరిన యయాతిని ఇంద్రుడు ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు యయాతి తన కుమారునికి బోధించిన హాతోక్తులను ఇంద్రునితో చేపే సందర్భమే ప్రస్తుత పాఠ్యాంశంగా గ్రహించబడింది.

ఈ పాఠ్యభాగం నన్నయ్య రచించిన శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతం ఆదిపర్వం తృతీయాశ్వాసం నుండి గ్రహించబడింది.

* ఈ గుర్తు గల పద్యాలను కంతసం చేయాలి.

* 1. ఎఱుక గలవారి చరితలు

గఱచుచు, సజునుల గోప్తి గదలక ధర్మం

బెఱుగుచు, నెరిగిన దానిని

మఱవ కనుష్టించునది సమంజసబుధిన్.

అర్థాలు : ఎఱుక = జ్ఞానం; కఱచుచు = అభ్యసిస్తూ; అనుష్టించునది = ఆచరించాలి.

తాత్పర్యం : జ్ఞానం కలవారి చరిత్రలు చదువుతూ, సజునుల గోప్తలో కదలకుండా, ధర్మం తెలుసుకొంటూ, తెలుసుకొన్నదానిని మరిచిపోకుండా న్యాయబుధితో ఆచరించాలి.

వ్యాఖ్యానం: వ్యక్తిత్వ వికాసానికి సంబంధించినదీ పద్యం. ఒక మనిషి తన వ్యక్తిత్వాన్ని మహాన్నతంగా తీర్చిదిద్దుకోవాలంటే జ్ఞానుల చరిత్రలు చదివి, సజ్జనుల సాన్నిహిత్యంలో ధర్మం తెలుసుకొని, వాటిని మరిచిపోకుండా ఆచరణలో పెట్టాలి.

సీతి : వ్యక్తిత్వ వికాసానికి జ్ఞానం, ధర్మం రెండూ ప్రధానమైనవి.

* 2. ఇచ్చునది పాత్రునకు ధన

మచ్చగ నౌరు వేడకుండునది యభిముఖులై
వచ్చిన యాశార్థుల వృథ
పుచ్చక చేయునది సర్వభూతప్రీతిన్.

అర్థాలు : అచ్చగన్ = తగినట్లుగా; అభిముఖులై = ఎదురుగా వచ్చిన;

తాత్పర్యం : అర్పుడికి తగినట్లుగా ధనమివ్వాలి. ఇంకొకరిని అడగుకుండా ఉండాలి. ఎదురుగా వచ్చిన యాచకులను వ్యర్థంగా పంపించకూడదు. నిరాశపుచ్చక సకలజీవులకునూ తృప్తిని కలిగించాలి.

వ్యాఖ్యానం : ధనాన్ని ఎలా సద్విషియోగం చేయాలో తెలిపే పద్యమిది. ఒక మనిషి ఎప్పుడూ ఇంకొకరికి ధనాన్ని ఇచ్చే స్థితిలో ఉండాలి కాని అడిగే స్థితిలో ఉండకూడదు. దానం అర్పులకు ఇవ్వటం వల్ల దానఫలం మహత్తరంగా ఉంటుంది. అనర్పుడికి దానమిన్నే అనర్థం కలుగుతుంది.

సీతి : ధనాన్ని సద్విషియోగం చేయాలి.

* 3. మనమునకు బ్రీయంబును హిత

మును బథ్యము దథ్యమును నమోఘము మధురం
బును బరిమితమును నగు పలు
కొనరగ బలుకునది ధర్మయుతముగ సభలన్.

అర్థాలు : పథ్యము = తగినవిధంగా;

తథ్యము = ఖచ్చితంగా, సవ్యంగా, చక్కగా;

తాత్పర్యం : సభలలో మనసుకు ప్రీతి కలిగించేదీ, మేలైనదీ, ఉచితమైనదీ, సత్యమైనదీ, తీయనిదీ, విస్మృతం కానిదీ, అయినమాటను ధర్మంతో కూడుకొని ఉండేటట్లుగా పలకాలి.

వ్యాఖ్యానం : మనం ఎప్పుడు ఎలా మాట్లాడాలో చేపే పద్యమిది. మాట్లాడటం మనిషికి దేవుడిచ్చిన వరం. ఆ మాట్లాడే విధానం వల్లనే మనిషి వ్యక్తిత్వం, మంచితనం తెలుస్తుంది. కాబట్టి హితం మితం కలిగిన మాటలను పలకటం ఉత్తమమని అర్థం.

సీతి : మధురమైన, సత్యమైన వాక్యాలు లోకానికి మనకు కూడ మేలు చేస్తాయి.

4. వదన బాణాసన వ్యక్తముక్తము లైన

పలుకుల న్నెడు వాడిబాణతతుల
బరమర్మలక్ష్యముల్ పాయక భేదించు
చుండెడి దుర్జనయోధవరుల
కడనుండ కున్నది కరుణ యార్జవమక
జయము సత్యంబును శమము శౌచ
మను నివి యెద నిల్చునది శత్కషఢవ్వర్గ
జయమందునది శుద్ధశాంతబుద్ధి
మదము గామము గ్రోధంబు మత్సరంబు
లోభమును మోహమును నను లోని సహజ
వైరివర్గంబు నొడిచినవాడ యొడుచు
నశమంబున వెలుపలి యహితతతుల.

ఆర్థాలు : ఆర్జవము = బుజత్వం, సక్రమమైన పద్ధతి
అష్టజయము : ఇంద్రియజయం;
అహితతుల : బయటనున్న శత్రుసముదాయాన్ని;

తాత్పర్యం : ముఖమనే విల్లునుండి వెలువడిన మాటలనే వాడియైన బాణాల సమాహంతో, ఇతరుల జీవస్థానాలనే లక్ష్యాలను చిల్పుతూ ఉండే దుష్టులైన యోధశ్రేష్ఠుల చెంత నివసించకూడదు.దయ, బుజత్వం, ఇంద్రియజయం, సత్వం, బహిరంద్రియసిగ్రహం, శుచిత్వం అనే వాటిని హృదయంలో నిలపాలి. నిర్మలమైన శాంతబుద్ధితో కామాదివైరులనే ఆరుగురిని జయించాలి.గర్వం, కామం, కోపం, మత్సురం, పిసినారితనం, అజ్ఞానం అనే సహజమైన అంతశ్వత్తువుల సముదాయాన్ని ఓడించినవాడే బహిశ్వత్తువుల సముదాయాన్ని శ్రమ లేకుండా ఓడిస్తాడు.

వ్యాఖ్యానం: దుష్టులకు దూరంగా ఉండాలని చేపే పద్యమిది. ఇతరుల మనస్సును గాయపరేచ దుర్మిర్మిలకు దగ్గరలో ఉండకూడదు. అరిషఫ్వర్గాలనే లోపలి శత్రువులను జయించినవాడు బయటి శత్రువును జయించడం సులభమని ఆర్థం.

సీతి : దుష్టులకు, దుష్టగుణాలకు దూరంగా ఉండటం మంచిది.

5. 'అని పూరుం గరపితి నమ్మహాపురుషుం డొరులకు గరపునటి సర్వగుణసంపన్నుం 'డనిన విని యింద్రుడు వెండియు నయ్యయాతి కిట్లనియే.

తాత్పర్యం :' అని పూరిడికి బోధించాను. ఆ మహాత్ముడు ఇతరులకు బోధించగల సర్వగుణాలతో కూడినవాడు '(అతనికి ఇతరులు బోధించనవనసరం లేదని భావం), అని యయాతి పలుకగా విని ఇంద్రుడు మరల ఆ యయాతితో ఇట్లా పలికాడు.

వాయ్శాయినం : పుట్టుకతోనే కొందరు సద్గుళ సంపన్ములుగా ఉంటారు. అయినా లోకంలో తమ సంతానానికి తల్లిదండ్రులు నీతినియమాలను నేరించడం బాధ్యతగా భావించాలి.

సీతి : పిల్లలను సంస్కరంతులుగా తల్లిదండ్రులే తీర్చిదిద్దాలి.

6. ఏమి తపం బొనరించితి

భూమీశ్వర! పుణ్యలోక భోగంబులదే
జోమహిమ ననుభవించితి
సామాన్యమే శతసహస్రసంవత్సరముల్.

తాత్పర్యం: ఈ మహారాజా! నీవు ఏమి తపస్సు చేశావు? స్వర్గలోకభోగాలను మిక్కిలితేజస్సుతో లక్షసంవత్సరాలు అనుభవించావు. ఇది సామాన్యమా?

వాయ్శాయినం: సత్యం ధర్మం తపస్సు మొదలైనవాటిని నియతంగా ఆచరించినవారికి సద్గుతులు తప్పక లభిస్తాయి.

సీతి : సద్గుతికి సత్పువర్తన ముఖ్యం.

7. అనిన నయ్యంద్రున కయ్యయాతి యి ట్లనియె

తాత్పర్యం : అని ఇంద్రుడు పలుకగా ఆ యయాతి ఇట్లా అన్నాడు

8. సురదైత్య యక్షరాక్షస

నరభేచర సిద్ధమునిగణ ప్రవరుల భా
సురతపములు నాదగు దు
ష్కరఫ్మారతపంబు సరియు గా వమరేంద్రా!

అర్థం: భేచరులు = ఆకాశంలో సంచరించేవారు.

తాత్పర్యం : దేవతలకు రాజువైన ఓ ఇంద్రుడా! దేవతల, దైత్యుల, యత్నుల, రాక్షసుల, మానవుల, ఆకాశసంచారుల, సిద్ధుల, మునుల, సముద్రాయాలలో శ్రేష్ఠులైనవారి ప్రకాశించే తపస్సులు, చేయశక్యం కాని తీవ్రమైన నాతపస్సుకు సమానం కావు.

వాయిధాయినం: యయాతి మహారాజు అహంకారాన్ని ప్రదర్శించిన పద్యమిది. ఎవరు కూడా తనగొప్పతనాన్ని తానే చెప్పుకోకూడదు. అది గర్వమవుతుంది. ఆ గర్వం వాళ్ళ పతనానికి దారితీస్తుంది.

సీతి: గర్వం ఎంతగొప్పవారికైనా తగదు. తనను తాను పొగడుకోవటం అహంకారమే అవుతుంది.

9. అని తపోభిమానంబున మహార్థులతపంబు లవమానించి పలికిన నయ్యయాతిగర్వంబునకు సహింపక యింద్రుడలిగి 'సీకు దేవలోక సుఖానుభవంబులందు బుణ్యసమాప్తియయ్య సీగర్వంబు నిన్నింతనేనె నింకనథోలోకంబున కరుగు ' మనిన వాడును 'మనుష్యలోకంబునకుం బోవనోప నంతరిక్షంబున సద్భవనంబున సత్సంగతి నుండు నట్లుగా నాకు బ్రసాదింపు 'మని యింద్రునుమతంబు వడసి.

అర్థాలు : అథోలోకంబు = కిందిలోకం; సద్భవనంబున = నష్టత్రలోకమందు.

తాత్పర్యం : అని తపస్సు యొక్క గర్వంచేత మహామునుల తపస్సులను తక్కువచేసి పలుకగా, ఆ యయాతి గర్వానికి సహింపక ఇంద్రుడు కోపించి 'సీకు స్వర్గలోకసుఖాల నసుభవించుటలోని పుణ్యం ఛీణించింది. సీ గర్వం సీకు ఇంతపోని చేసింది. ఇక ముందు అథోలోకాలకు వెళ్ళ ' మని పలుకగా, యయాతి 'నేను మానవలోకానికి వెళ్ళిసేను;

ఆకాశంలో నడ్డత్తులోకమందు నడ్డత్తాల సాంగత్యంలో ఉండేటట్లుగా నన్ననుగ్రహించు ' అని ఇంద్రుడి అనుమతి పొందాడు.

సీతి : అహంకారం అనర్థానికి మూలం.

10. అంతరిక్షంబువలన దిగంతరములు

వెలుగ జనుదెంచు నాతని విమలదీపి
సూచి సద్గంములు గడు జోద్యమంది
రురుతరద్వాతి యిది యేమి యొక్కయనుచు.

అర్థాలు : దిగంతరములు = దిక్కులందు; విమలదీపి = నిర్మలమైన కాంతి;
సద్గంములు = నడ్డత్తగణాలు.

తాత్పర్యం : ఆకాశంలో దిక్కులందు ప్రకాశిస్తూ వచ్చే యయాతి యొక్క నిర్మలమైన కాంతి చూచి అధికమైన ఈ కాంతి ఏమో కదా! అంటూ నడ్డత్తగణాలు ఎక్కువ ఆశ్చర్యసిన్న పొందాయి.

వ్యాఖ్యానం: యయాతి గొప్పతనాన్ని సూచించే పద్యమిది. నడ్డత్తాలు కాంతిమంతమైనవి. అవే యయాతి కాంతిని చూచి ఆశ్చర్యపడ్డాయి. అంటే యయాతి నడ్డత్తాలకంటే గొప్పవాడని అర్థం

11. అంతనయ్యయాతి దౌహాత్రులయన యష్టకుండును బ్రత్రునుండును
వసుమంతుండును నౌశినరుండయన శిబియునువారలు సద్భవన నివాసులు
దమయ్యెద్దకుంజనుదెంచిన యయాతి నథికతేజోమయు ననంతపుణ్యమూర్తింగని
నిసర్గస్నేహంబున నభ్యాగత పూజల సంతుష్టంజేసి 'సీవెవ్వండ? వెందుండి
యేమికారణంబున నిందులకు వచ్చి? 'తని యడిగిన వారలకు నయ్యయాతి యి
ట్లనియే.

తాత్పర్యం : ఆటు తరువాత ఆ యయాతి కూతురు కొడుకులైన అష్టకుడు, ప్రత్రునుడు,
వసుమంతుడు, ఉశినరుడయన శిబి అనే నక్షత్ర లోకనివాసులైన వారు తమవద్దకు
వచ్చిన గొప్పతేజస్సుతో కూడిన అథికమైన పుణ్యం రూపుధరించినట్లున్న
యయాతిని చూచి, సహజమైనప్రేమతో అభ్యాగతులకు చేయవలసిన పూజలతో
సంతోషపెట్టి 'సీవెవరిచి? ఎక్కుడినుండి ఏ కారణాన వచ్చావు' అని అడుగగా వారితో ఆ
యయాతి ఇట్లా పలికాడు?

వ్యాఖ్యానం: నక్షత్రలోకంలో యయాతి మనుమలు కూడా ఆయన కాంతిని చూచి
ఆశ్చర్యపోయారు.

12. అనవద్యధర్మచరితం
బుననున్నత్తడైన నహమమపుత్తుండ బూరుం
డను మధ్యమలోకేశ్వరు
జనకుండ, యయాతి యనగ జనియెడువాడన్.

అర్థం : అనవద్య = అనింద్యం;

తాత్పర్యం: అనింద్యం, ధర్మయుక్తం అయిన చరిత్రచేత అధికుడైన నహంఘని కుమారుడను; పూరుడనే పేరు కల మధ్యమలోకాన్ని పరిపాలించే రాజయొక్క తండ్రిని; యయాతి అనే పేరుతో ఒప్పువాడను.

వ్యాఖ్యానం: యయాతి తండ్రి నహంఘడు కూడ ఇంద్రపదవిని అధిష్టించి అహంకారంతో మునులను అవమానించి ఆధోగతి పాలయ్యాడు.

సీతి : అహంకారాన్ని జయించలేని వారు పతనం కాకతప్పదు.

13. అమిత తపోవిభవంబున

గమలజలోకంబు మొదలుగా గల సురలో
కములందు బుణ్యఫలముల
గ్రమమున భోగించి యింద్రుకడ కే జనినన్.

తాత్పర్యం : అధికమైన తపస్సుయొక్క వైభవం చేత బ్రహ్మలోకం మొదలైన దేవలోకాలలో వరుసగా పుణ్యఫలాలను అనుభవించి ఇంద్రుడి చెంతకు నేను వెళ్గా.

వ్యాఖ్యానం: ఎంత తపస్స చేసినా ఎన్ని లోకాలు తిరిగినా పుణ్యం శాశ్వతం కావాలంటే సద్గుణాలను కూడా నిలుపుకోవాలి.

14. సురపతి నా తపమున క

చెప్పరువడి నీ తపము పేరిగైప్పుమ యనినన్
సురసిద్ధమునీంద్ర తప
శృంగాలు నాతపముతోడ సరిగా వంటిన్.

తాత్పర్యం: దేవతలకు రాజైన ఇంద్రుడు నేను చేసిన తపస్స కాశ్చర్యపడి 'సీతపస్సయెక్క మహాత్మయం చెప్ప ' మని అడుగగా 'దేవతల, సిద్ధుల, మునిశ్రేష్టుల తప:కార్యాలు నాతపంతో సమానంకా 'వని పలికాను.

వ్యాఖ్యానం: ఈ పద్యం యయాతి అహంకారాన్ని సూచించేది. తన గొప్పతనాన్ని తాను పొగడుకోవటంలో ఇతరులను కించపరచడం ఉంటే ఘలితం ఇంకా దారుణంగా ఉంటుంది.

సీతి: అహంకార ప్రదర్శనలో ఇతరులను కించపరచటం మన నాశనాన్ని మనమే కొని తెచ్చుకోవటం వంటిది.

15. అమరవిభుండు దాని విని య్యి 'మదంబున నుత్తమావమా నముదగునయ్య చేయ ' నని నన్ను నథోభువనప్రపాతసం భ్రమవివశాత్ము జేసి నది పాడియ యెందును నల్న మయ్య ద ర్పము బహుకాలసంచిత తప: ఘలహాని యొనర్పుకుండునే.

అర్థాలు: అథోభువన = క్రిందిలోకాలకు, ప్రపాత = పడటంలో, సంభ్రమ = తొట్టుపాటుకల్గిన, వివశాత్ము = వశం తపిన ఆత్మకలవానిని

తాత్పర్యం: దేవేంద్రుడు నామాట విని కోపించి 'గర్వంతో శ్రేష్ఠులైనవారిని అవమానించటం తగునా? 'అని నన్ను క్రిందిలోకాలకు పడటమనే తోందరపాటులో వశం తపినవానినిగా చేశాడు. అది న్యాయమే. ఎక్కడైనా స్వలపమైనదైనా గర్వం పెద్దకాలం చేసిన తపస్సయెక్క ఘలాన్ని నాశనం చేయకుండా ఎట్లాఉంటుంది?

వ్యాఖ్యానం: ఈ పద్యంలో యయాతి తన తప్పును తాను అంగీకరించడం గొప్పవిషయం. ఇంద్రుని శాపం సరైనదిగానే అతడు చెప్పడం ఆతని జౌదార్యగుణాన్ని సూచిస్తుంది. స్వలపమైన గర్వంకూడ గొప్పపుణ్ణాన్ని నాశనం చేస్తుంది.

సీతి : తప్పను తెలుసుకొని పశ్చత్తాపవడటం ఉత్తముల లక్షణం.

16. 'ఇట్లు కుపిత శతమఖ వచన ప్రపీడితుండ నయి తదాదేశంబున సద్యవనంబునకు వచ్చితి ననిన నాతండు దమకు మాతామహాలం డగుటయు నతని మహాత్మ్వంబును సార్వతోకికత్వంబును సర్వజ్ఞానసంపత్తియు నెరింగి, యష్టకాదులు సకల ధర్మధర్మంబులు, సుగతి దుర్గతి స్వరూపంబులు, జీవుల గరోభత్వత్విప్రకారంబులు, వ్యాశ్రమధర్మంబులు నడిగిన వారల కయ్యయాతి యిట్లనియే.

అర్థాలు : కుపిత = కోపించిన, శతమఖ = ఇంద్రుని,

వచనప్రపీడితుండనయి = మాటలచేత బాధింప బిడినవాడనై

తాత్వర్యం :ఈ విధంగా కోపించిన ఇంద్రుడియెక్కు వాక్కు చేత పీడించబడినవాడినై, అతడి ఆజ్ఞచేత నష్టత్తలోకానికి వచ్చాను అని యయాతి పలుకగా ఆ యయాతి తమ మాతామహాడవటం చేతను, అతని గొప్పతనం సమస్త లోకాలలో ప్రసిద్ధి చెందటం చేతను, అన్ని విషయాల గురించిన అతని జ్ఞానసంపదను తెలిసికొని ఆష్టకుడు మొదలైనవారు అన్ని ధర్మాలను, అధర్మాలను, మంచిచెడ్డగతుల స్వభావాలను, జీవుల పిండోత్వత్తి విధానాన్ని, వ్యాశ్రమ ఆచారాలను అడుగగా ఆ ఆష్టకాదులకు యయాతి ఇట్లా చెప్పాడు.

వ్యాఖ్యానం: యయాతి మనుషులు సర్వజ్ఞానసంపన్ముడైన అతని ద్వార సీతిధర్మానుగ్రహించటం విశేషం.

సీతి : సజులు గోప్తలో ధర్మాన్ని, సీతిని తెలుసుకోవటం శ్రేయస్కరం.

* 17. సర్వభూతదయకు సత్యవాక్యమునకు
 నుత్తమంబు ధర్మ వోం డెరుంగ
 నారుల నాపీ కోడ కుపతాప మొనరించు
 నదియ కడు నథర్న మనిరి బుధులు.

తాత్పర్యం: ఎల్లజీవులయందు దయ కలిగి ఉండటంకంటెను, సత్యవాక్యం పల్గటంకంటెను, శ్రేష్ఠమైన ధర్మమింకొకటి నాకు తెలియదు. జంకులేక ఇతరులను బాధించడం, సంతాపం కలుగచేయటం మిక్కిలి అథర్నమని పండితులు చెప్పారు.

వాయిఫాయినం: సత్యం, దయ అనేవి పరమధర్మాలు. ఇతరులను బాధించడమే అథర్నం.

సీతి : సత్యవాక్య, సర్వభూతదయ పరమ ధర్మాలని అందరు గ్రహించాలి

18. వేదవిహితవిధుల నాదరించుట యూర్ధవ
 గతికి దెరువు ;విధులగడచి యెందు
 నాగబడినవాని లోగక చేయుట
 యథమగతికి మార్గ మనిరి మునులు.

అర్థం : ఉర్ధవ గతి = ఉన్నతమైన సీతి
 ఎందున్ + ఆగబడినవానిన్ = ఎక్కుడైనా నిషేధించబడినవాటిని
 లోగక = వెనుదీయక

తాత్పర్యం : వేదమందు విధించబడిన కార్యాలను పాటించటం ఉన్నతమైన గతికి మార్గం. వేదమందు విధించబడిన కార్యాన్ని అతిక్రమించి, ఎల్లయేడల నిషేధించబడినవాటిని వెనుదీయక చేయటం సీచమైన గతికి మార్గం అని మునులు చెప్పారు.

వ్యాఖ్యానం: వేదవిహాత ధర్మాలను ఆవరిస్తే ఉన్నతి అందుకు విరుద్ధంగా నడుచుకుంటే అధోగతి.

సీతి: అందరు ఉత్తమ మార్గాన్ని ఎంచుకోవాలి. అందుకు సద్గుణాలను అలవరుచుకోవాలి.

వ్యాసరూప ప్రశ్నలు:

1. యయాతి తపస్స ఎట్టిది?
2. యయాతి స్వర్గంనుండి అధోగతిని ఎలా పొందాడు?
3. యయాతి పూరునికి బోధించిన సీతులైట్టీవి?

సంక్లిష్ట ప్రశ్నలు

1. యయాతి తన మనమలకు బోధించిన సీతులైట్టీవి?
2. యయాతి తన తపస్స ఎట్టిదని చెప్పాడు?